

1071: BESENYŐK, MAGYAROK, BIZÁNCIAK

A magyar történeti kutatásban közmegegyezés van a tekintetben, hogy 1071-ben a Magyar Királyságra törő *bissenus*ok nem voltak mások, mint a bizánci zsoldban álló, az Al-Dunától délre élő, határvédő besenyők.¹ Így az akciót a bizánciak szándékos agressziójának tekintették a magyarok fejei. Ennek nyomán indított a Bizánci Birodalom ellen bosszúhadjáratot Salamon (1063–1074) magyar király és a hercegek. A hazai kutatás ennek megfelelően úgy értékelte az eseményt, hogy az tökéletesen illeszkedik az adott időszakot jellemző változékony, de alapvetően feszült bizánci–magyar viszonyba. Ennek ellenére úgy vélem érdemes újraértékelni az 1071-ben történt események logikai láncolatát. Más források bevonása is elkerülhetetlennek látszik, emellett új hadtörténeti és diplomáciai megközelítésre is szükség van.

Jóllehet a források közül egyedül a Képes Krónika² emlékezik meg az eseményről, más forrás is felhasználásra kerülhetett volna. Tehát a korábbi, széles körben elterjedt elmélet felépítése a következő: Az 1071-es év eseményeinek interpretálásánál egyedül a Képes Krónika elemzésére épül, csak a bizánci–magyar eseményekre koncentrálva.³ Az események hadászati elemzése elmarad.⁴ Diplomáciai megokolása pedig egy általánosító téziszre támaszkodik, miszerint a bizánci–magyar viszony a korszakban hullámlzó volt. Összességében az elmélet sejteti, hogy a Bizáncria igen jellemző külpolitikai fogás állhat az események hátterében. Így visszatérünk a forrásban

¹ Ezt írja Makk Ferenc is, a korszak kiváló ismerője (MAKK, F.: *Magyar külpolitika (896–1196)*. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 2.) Szeged 1996, 99–100), valamint Kristó Gyula (KRISTÓ, GY.: *Háborúk és hadviselés az Árpádok korában*. Szeged 2003, 82–83), továbbá B. Szabó János (B. SZABÓ, J.: *Háborúban Bizánccal*. Budapest 2013, 84–85.).

² A 14. századi krónikakompozícióról van szó (*Scriptores rerum hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum...* edendo operi praefuit SZENTPÉTERY, E. Vol. I. Budapestini, 1937–1938, 369–371, a krónikahagyomány öt másolatban maradt ránk, ennek a legkorábbi (1358) változata, amit elterjedt neve után a tanulmányomban Képes Krónikaként használok. Az 1071-es események leírását ld. SRHI., 369–371.

³ Egyedül Meško tesz egy halvány utalást arra, hogy elképzelhető, a Dunától északra élő besenyők, – akik már 1068-ban is betörték Magyarországra – lehetnek a felelősek az 1071-es támadásért is. Majd hozzáfűzi, hogy a magyar krónikák adatai ennek némileg ellentmondani látszanak (MEŠKO, M.: „Pecheneg groups in the Balkans (ca. 1053–1091) according to the Byzantine sources”. in *The steppe lands and the world beyond them. Studies in honor of Victor Spinei on his 70th birthday*. Ed. CURTA, FL.–BOGDAN-PETRU, M. Iași 2013, 179–205.).

⁴ Nincs tudomásom arról, hogy az események kutatása során eddig foglalkozott volna bárki az incidens hadászati értékelésével.

szereplő vádhoz, hogy a bizánciak egy nomád csoportot szándékosan szabadítanak rá a szomszédos hatalomra, amelynek okát a forrás nem adja meg.

Ismert, hogy a Bizánci Birodalom és a Magyar Királyság között a korszakban ingadozó volt a viszony, hiszen magyar részről támogattak bolgár felkelőket és bizánci trónkövetelőket, valamint fegyveres betörés is előfordult, míg bizánci oldalról, diplomáciai nyomás, térítéssel egybekötött alávetési kísérlet szerepelt a politikai eszköztárban.⁵ Az alábbiakban, az eseményeket komplex módon megközelítve egy teljesen más eseménytörténeti koncepciót vázoló fel.

A Képes Krónika csak az egyik forrás, amelyet felhasználhatunk. Ennek vonatkozó része az alábbiakat tartalmazza: „A kunok bejövetele utáni harmadik évben történt, hogy a *bissenusok* Alba Bulgarica⁶ érintésével átúszattak a Zaua folyón Buziás mezejére; rengeteg foglyot, zsákmányt raboltak és hurcoltak haza. A király és a herceg pedig árulással vádolták Alba Bulgaricát, mert a békét megszegve, önként átengedte a rabló bessusokat Hungaria kifosztására. Mozgósítván tehát seregeiket Zalan-kemennél gyülekeztek, itt tanácskoztak és úgy határoztak, hogy az áruló Albát körül kell zárni és meg kell ostromolni. Innen továbbindultak és a Zaua folyó mellett Nandorfeirwar irányába mentek le. Jött a parancs a királytól és a hercegtől, hogy az egész magyar sereg mihamarább keljen át a Zaua folyón Bulgáriába. A görögök és bulgárok sajkáikon odaavezve, gépezeteikkel kénes tüzet fújtak a magyarok hajóira és a vízen gyújtották fel azokat. A magyarok azonban hajóik sokaságával, amellyel ellepték a folyót, legyőzték a tűzokádó görögöket. Miután a görögök és a bulgárok elmenekültek, a magyarok átkeltek és elfoglalták a bulgárok határait.”⁷

Ebből annyit tudunk meg, hogy besenyők törtek a Magyar Királyság déli területeire, Nándorfehérvár irányából. A Száván átúsztatva fosztogattak, majd a rengeteg zsákmánnyal visszavonultak. A krónika rögzíti a magyar fél álláspontját az ügy kapcsán. Így arról értesülünk, hogy a magyarok fejei meg voltak győződve afelől, hogy a támadás mögött a bizánciak álltak és bizánci zsoldban álló besenyők követték azt el.

Azonban figyelembe véve Bizánc gazdasági és katonai helyzetét, és az aktuális külpolitikai helyzetet, úgy vélem, hogy a magyar fél vádja nem állja meg a helyét. Ha végigtekintünk a Bizánci Birodalom korábbi évszázadain, akkor rengeteg példával tudjuk szemléltetni, hogy még rosszabb korszakaiban is, odafigyelt arra a birodalom vezetése, hogy ne keveredjen többfrontos háborúba. Erre szemléletes példaként lásd

---

⁵ Érdemes megjegyezni, hogy eközben (az egész 11. században egyre erősödő tendenciát mutatva) Konstantinápoly és az Al-Duna vidék között jelentősen megélénkült a kereskedelmi kapcsolat. Ez pedig fokozta a besenyő fenyegetést a térségben (STEPHENSON P.: *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900–1204*. Cambridge 2004, 84–93.).

⁶ Alba Bulgarica más néven Nándorfehérvár (ma Belgrád, Szerbia).

⁷ BELLUS, I. (Ford.): *Képes Krónika*. A kísérő tanulmányokat Dercsényi Dezső, Kristó Gyula és Csapodiné Gárdonyi Klára, a jegyzeteket Kristó Gyula írta. Budapest 1986, 134–136; SZENTPÉTERY, i. m. 369–371.

a következőket (603 decembere és 604 tavasza közt): „... Chosroés, a perzsák királya népes haderőt gyűjtve össze a rómaiak ellen küldötte azt... Phókas pedig haderőit Európából is Ázsiába vitte át, s egyidejűleg emelte a kagánnak szerződés szerűen járó pénzösszeget; azt vélte, hogy így az avarok népe nyugton marad.”⁸ Illetve (620 körül): „Ebben az évben Hérakleios követeket küldve az avarok kagánjához, szemrehányást tett neki az általa elkövetett jogtalanságok miatt, és békére szólította fel őt. Hadjáratot tervezve ugyanis Perzsia ellen, békében kívánt élni a kagánnal.”⁹ Továbbá (624-ben): „Az avarok megszegték a békeszerződést (ezt ugyanis Hérakleios a perzsák elleni hadba indulása előtt ajándékokkal igyekezett megszilárdítani, kétszázezer arany fizetését ígérte nekik, s túszokat is adott: fiai egyikét... unokaöccsét, ...”¹⁰

Általános diplomáciai alapelvnek tekinthetjük Bizánc részéről, hogy mindig igyekezett békét kötni a lehető legtöbb szomszédjával, ha háborúra készült.¹¹ Tehát elemi érdeke volt a béke biztosítása, mindegy, hogy ezt zsarolással, ígéretekkel, vagy megvesztegetéssel érte el.

Az adott időszakban a bizánciak több kudarcot is megéltek, így különösen óvatossá kellett lenniük mind a szomszédos hatalmakkal, mind a birodalom belüli alávetett népcsoportokkal.¹² Jó példa erre, hogy a növekvő erejű horvátokkal sikerült elismertetniük fennhatóságukat, de nem tudták megakadályozni, hogy dalmáciai területeik a horvátok kezébe kerüljenek 1069-ben, azaz IV. Krešimir (1058–1074) lett a dalmáciai városok ura, így a bizánci fennhatóság csak közvetetten érvényesült ezen a területen. Továbbá 1066–67-ben a magyarok támogatták a bizánci császár elleni összeesküvés fejét és az ekkor kudarcot valló Rómanosz Diogenészt.¹³ Így, a később császárrá váló IV. Rómanosz Diogenészről (1068–1071) aligha feltételezhető, hogy komolyabb ok nélkül korábbi segítői ellen fordult volna. 1071-ben Bizánc háborúra készült a birodalom keleti határvidékén a Szeldzsük Birodalommal. (Már korábban 1068-ban és 1069-ben háborús helyzet alakult ki a birodalom keleti határvidékén.) 1071 februárjában a császár követi a szeldzsük Alp Arslánt (1063–1072) az 1068-

---

⁸ SZÁDECZKY-KARDOSS, S.: *Az avar történelem forrásai 557-től 806-ig*. (Magyar Östörténeti Könyvtár 12.) Budapest 1998², 146.

⁹ SZÁDECZKY-KARDOSS, *i. m.* 162.

¹⁰ SZÁDECZKY-KARDOSS, *i. m.* 169.

¹¹ TREADGOLD, W.: *A History of the Byzantine State and Society*. Stanford 1997², 323–345; 513–533.

¹² A bizánci kormányzat tartott a katonai arisztokráciától és igyekezett hatalmukat korlátozni. A haderő leépítése viszont felértékelte a határőr feladatokat ellátó jelentős besenyő csoportokat és a velük szomszédos helyi lakosságot a védelem tekintetében (STEPHENSON *i. m.* 93–96).

¹³ MAKK, *i. m.* 99; MORAVCSIK, GY. (Szerk., Ford.): *Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai*. Budapest 1988, 93–95.

as béke megújításával keresték meg, amit az el is fogadott, ez után indult meg IV. Rómanosz egy tekintélyes haderő élén Alp Arszlán ellen.¹⁴

A kiváló hadvezér és tapasztalt politikus Rómanosz Diogenész császárként biztosan nem kockáztatta volna, hogy egy közelgő hadjárat idején, a birodalom hátában ellenséget csináljon a magyarokból. A birodalomra ekkor jellemző általánosan nehéz helyzet ellenére, akadtak részsikerek is. Az al-dunai határszakasz nem omlott össze teljesen, és jelentős katonai és diplomáciai erőfeszítéseket tettek a bizánciak, hogy ezt a limesrészt működésben tartsák.¹⁵

Tehát a bizánciaknak a legkevésbé sem állt érdekükben, hogy a magyarokat magukra haragítsák, és ezzel lehetővé tegyék a birodalom hátbatámadását a lehető legrosszabbkor. Nándorfehérvár katonai parancsnoka és az illetékes bizánci tisztségviselők hiába próbálhatták cáfolni a magyarok vádjait. Salamon és a hercegek jól ismerhették a bizánci politika eszköztárát és módszereit, így a bizánciaknak nem sok esélyük lehetett arra, hogy a magyarok hitelt adjanak szavaiknak.¹⁶ Ennek bizonyítéka a Képes Krónika, amely ránk hagyományozta a magyar álláspontot az eseménnyel kapcsolatban. Ettől függetlenül még felmerülhetne az a lehetőség, hogy a bizánci zsoldban álló besenyők önhatalmúlag rontottak a magyarokra. Ez azonban kizárható, ha figyelmesen megnézzük a Bizánci Birodalom intézményrendszerének működését és a külpolitikai stratégiáját. Azt már korábban láttuk, hogy sem a császár, sem hivatalnokai nem akartak többfrontos háborút. A császári parancsok továbbításáról és végrehajtásáról az ekkor még jól működő intézmények gondoskodtak. Azaz nem feltételezhetjük, hogy a határtartományokban ne tudtak volna arról, hogy hadjárat esetén, az aktuális frontot kivéve minden területen a béke fenntartása az elsődleges cél. Másrészt a határtartományok parancsnokai számára veszélyes lehetett egy magánakció végrehajtása, hiszen ez az érvényben lévő parancsal való szembeszegülést jelentette volna, még sikeres akció esetén is. Másrészt, ha a vállalkozás balul ütött ki, akkor nem számíthattak komolyabb katonai segítségre, mert a számításba jövő alakulatok az aktuális frontra voltak vezényelve. Mindezt erősíti, ha megnézzük, hogy a szóban forgó besenyők, mint zsoldos határvédő alakulatok, pontosan követték a központi utasításokat. Egészen addig, míg 1074-ben a zsoldjukat el nem sinkófálták, ekkor lázadnak fel először, és ekkortól nem érzik magukra nézve kötelezőnek a birodalmi parancsokat. Ezt szemlélteti Attaleiatés híradásának Gyóni

¹⁴ OSTROGORSKY, G.: *A bizánci állam története*. Budapest 2003, 301–303. Továbbá MADGEARU, A: *Byzantine Military Organization on the Danube, 10th–12th Centuries*. (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages 450–1450, 22.) Leiden–Boston 2013, 95–102.

¹⁵ BOLENSKY, D.: *A Bizánci Nemzetközösség. Kelet-Európa 500–1453*. (Varia Byzantina, Bizánc világa III.) Budapest 1999, 262–269.

¹⁶ A bizánci hadszervezés komolyan épített az újonnan betelepült nomádokra, hiszen a besenyőknek láthatóan nem okozott nehézséget az Al-Dunán való átkelés. Épp ezért a magyar fél vádjai reálisnak tűnhettek az 1071-es határincidens kapcsán (MADGEARU, *i.m.* 96–97, 129.).

féle fordítása: „...a gabona kezdett eltűnni s a jólét végül ínségbe fordulni. ...De közbeszéd tárgya volt a Duna mellett lakó félbarbár lakosság is...melyek nem kis katonaságot tartanak el. Ezekbe a városokba az előzőleg oda átkelt skythák beviszik a maguk skytha életmódját...Nikephoros buzgolkodása következtében azoktól az ajándékoktól is elestek, amelyeket a császári kincstárból évente szoktak nekik küldeni.”¹⁷ Ugyanerről számol be Skylitzés folytatása, szintén Gyóni fordításában: „Mivel pedig a Duna partján lévő városokban a katonákat elhanyagolták, már amennyiben t. i. ezek semmit sem kaptak ellátásuk céljára, Nestor vestarchest küldik ki oda, kinevezvén a Dunamellék duxává... Miután ez megegyezett Tatusszal, mint hasonló gondolkodású emberrel, jó sok besenyővel felszerelve a főváros alatt termettek.”¹⁸ A besenyők két csoportja még az 1040-es évek második felében települt be a Bizánci Birodalom területére és lett belőlük határvédő zsoldos, megtartva előjáróikat és szervezeti felépítésüket.¹⁹ Feladatukat kiválóan ellátták, amíg biztos volt a javadalmazásuk. Egyedül az Al-Dunától északra élő besenyő rokonaik ellen nem lépnek fel, mikor azok tömegesen átlépik a limest jelentő Al-Dunát 1059-ben. Tehát határvédő feladatukat, és a parancsok végrehajtását egészen 1074-ig – amíg rendszeresen megkapták zsoldjukat – ellátták.

Itt kell bevonnunk az események értékelésébe egy újabb forrást. A PVL²⁰ tudósít arról, hogy a keletről nyugatra terjeszkedő kunok 1071-ben átkelnek a Dnyeperen és Rosztovec és Nyejatyin városát ostromolják. „A 6579. (1071.) évben a polovecek Rosztovecnél (Rastov’cja) és Nyejatyinnél (Nejatina) harcoltak.”²¹

---

¹⁷ GYÓNI, M.: *A paristrioni >>államalakulatok<< etnikai jellege. Archaizáló népnév es etnikai valóság Anna Komnéné Alexiasában.* Budapest 1942, 6–8. Ld. *Ioannis Skylitzae Synopsis historiarum.* (Editio princeps) (Corpus Fontium Historiae Byzantinae V.) Edidit. THURN, I. Berlin 1973.

¹⁸ GYÓNI, *i. m.* 9. és THURN, *i. m.*

¹⁹ Gyóni Mátyás kiváló és alapos tanulmányából megtudhatjuk, hogy az archaizáló népeveket kevésbé következetesen használó szerzőkkel szemben, Anna Komnéné munkája megbízhatóan használja ezeket a nomád népek megnevezésére. Itt a skythák megnevezés alatt a besenyők értendők.

²⁰ A keleti szláv történetírás több szöveghagyományt reprezentáló munkából áll. Ezekre letopisz megjelöléssel utalnak, ami a keleti szláv történetírásban jelenti az évkönyvet a krónikát és a kódexet is. Ennek a legkorábbi változata a 12. század elejéről való és kezdő soráról kapta elnevezését: *Povesty vremennih let* [PVL]. (Az önálló PVL, mint modern történeti munka egy szövegrekonstrukció, amely a legpontosabbnak tekinthető Lavrentyjev kódex szövegén alapul.)

²¹ BALOGH, L.–KOVÁCS, SZ. (Szerk.): *Régmúlt idők elbeszélése. A Kijevi Rusz első krónikája.* (Magyar Östörténeti Könyvtár 30.) Ford. FERINCZ I. A jegyzeteket írta: BALOGH L.–FERINCZ I.–FONT M.–KOVÁCS SZ.–POLGÁR SZ.–ZIMONYI I. A tanulmányokat írta: BALOGH L.–FERINCZ I.–FONT M.–KOVÁCS SZ. Szerk. BALOGH L.–KOVÁCS SZ. Budapest 2015, 136. Ehhez ld. <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr08.htm> (Utolsó letöltés ideje: 2017.04.11.).

Ez azt jelenti, hogy offenzívájuk áttörte a határvédő sáncvonalat. A Dnyeper nyugati mellékfolyóját a Roszt kiterjedt erdőség övezi, amit lovas nomád seregüknek okvetlenül ki kellett kerülniük. Hadjáratauk két irányba rekonstruálható. Pletnyova úgy véli, hogy ezt a rengeteget nyugatról megkerülték, és a hadjárat fő csapásiránya a Déli-Bug vidékét érintette.²² Kovács Szilvia alapos monográfiája szemléletesen mutatja, hogy a kunok hogyan terjesztették ki fokozatosan a hatalmukat a Dontól nyugatra.²³ Végignézve a hunok európai hódítását,²⁴ az avarok kelet-európai térnyerését,²⁵ a magyar törzsszövetség hadjáratait,²⁶ valamint a mongolok hadjáratait a Volgától nyugatra eső területeken,²⁷ úgy vélem a kunok is hasonló gyakorisággal hadakozhattak a térségben. A Dnyepertől nyugatra lévő steppei területen egy időre hatalmi vákuum alakult ki. Az itt elhelyezkedő besenyő és úz törzstörödékek elsőrendű prédának bizonyulhattak a kunok szemében, és területük meghódítása a szomszédos térségekben való beavatkozás előfeltétele volt. Azaz, a Kijevi Rusz nyugati területeinek elérése csak a steppe-zóna biztonságossá tételével volt lehetséges, és ezek után nyílt lehetőség Halics, a Magyar Királyság, és a Bizánci Birodalom támadására.

Mindezek alapján a következőkre gondolok: 1071-ben a kunok hadjáratot indítanak a Dnyepertől nyugatra eső területek ellen. Ennek hatására az Al-Dunától északra elhelyezkedő besenyő törzsszövetség maradványai kénytelenek elmenekülni. A legkézenfekvőbb menekülési irány Bizánc felé mutat, hiszen a Dunától délre

---

²² PLETNYOVA, SZ. A.: *Polovci*. Moskva 1990, 42.

²³ KOVÁCS, SZ.: *A kunok története a mongol hódításig*. (Magyar Östörténet Könyvtár 29.) Budapest 2014, 48–64.

²⁴ A katonailag gyengébb népek leigázásának szisztematikus képét érzékletesen írja le Bóna István (BÓNA, I.: *A hunok és nagykirályaik*. Budapest 1993.).

²⁵ Itt leginkább csak a hatalmi vákuum kitöltésének gyorsaságát kívánjuk hangsúlyozni. Az avar terjeszkedés kronológiai vitáira a legújabb összefoglalást ld. NAGY, K.: „Megjegyzések az avarok korai történetének kronológiájához”. *Belvedere Meridionale* 4 (2011), 6–15.

²⁶ Számos részletes munka született a magyarok „kalandozásaival” összefüggésben, ezzel kapcsolatban csak azt emelném ki, hogy a szakmunkákból kitűnik, hogy a nomádok előszeretettel avatkoztak be politikailag instabil térségekben.

²⁷ „A sorok feltöltése és a hadsereg pihentetése végett a mongolok azonban ismét szünetet iktattak be oroszországi hadműveleteikbe. Ez azonban nem jelentette azt, hogy a nyugati világ meghódítására indított mongol hadjárat 1239-ig vagy 1240-ig ténylegesen leállt volna, ...Csupán annyi történt, hogy olyan vidékekre helyeződött át a hadszíntér, amelyek nem voltak az orosz évkönyvírók szeme előtt.” (B. SZABÓ, J.: *A tatárjárás*. Budapest 2010, 92.). Valamint érdemes itt felidézni a nomád felderítés módszereiről és hatékonyságáról Hansgerd Göckenjan részletes tanulmányát (HANSGERD, G.: „Felderítők és kémek. Tanulmányok a lovasnomád hadviselés stratégiájához és taktikájához”. in *Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás*. (Magyar Östörténeti Könyvtár 15.) Szerk. FELFÖLDI, SZ.–SINKOVICS, B. Budapest 2001, 57–66.), valamint VÉR M.: „Információtörténeti markerek a Mongol Birodalom történetében”. *Aetas* 27/4 (2012), 144–154.

besenyő rokonaik élnek és ez a folyó menti sáv alkalmas a nomadizálásra. Így átkelnek az Al-Dunán, ahol egy új helyzettel találják szembe magukat. A sikeres átkeléshez a határvédő törzsi és nemzeti rokonok aktív közreműködésére is szükség lehetett. Emiatt a bizánci területek és a határvédő besenyő rokonok területének dúlása szóba sem jöhetett. Márpedig tudjuk, hogy bármilyen törzsi, törzsszövetségi elit, amely meg akarja tartani szupremáciáját (egy a népet ért katasztrófa után, amely lehet katonai, gazdasági vagy természeti csapás) ha felmerül leváltása, vagy pusztaság léte forog kockán, eredményeket kell felmutatnia.

Mindezek ismeretében úgy rekonstruálom a történeteket, hogy az 1071-es kun támadás után, az Al-Dunán átözönlő besenyők itt, a Bizánci Birodalom határtartományában rendezkedtek be. Más lehetőségük nem lévén, Nándorfehérvár alatt átkeltek a Száván, hogy zsákmányoljanak. Ez a beköltöző besenyők politikai elitjének létérdeke volt. Ennek megakadályozása a helyi határőr besenyőknek valószínűleg eszébe sem jutott. Nándorfehérvár bizánci városparancsnokának pedig nem állt módjában. Így még 1071-ben sor került a Magyar Királyság elleni portyázásra. A támadás hatására felbőszült magyar politikai elitet már nem lehetett meggyőzni arról, hogy itt nem a bizánciak szándékos agressziójáról van szó. Ennek következtében Salamon király és a hercegek a magyar haderővel kieroszakolták a Száván való átkelést. Ezt a bizánci és bolgár erők nem tudták megakadályozni. A magyar seregek előrenyomultak és ostromgyűrűbe fogták Nándorfehérvárt.

Az ostromlottak szorult helyzetükben, a határvédő besenyőkhöz küldtek, hogy segítsenek, mentsék fel a várost. Onnan tudható, hogy ezek a besenyők, már a határvédő, azaz bizánci zsoldban álló besenyők, hogy a forrásban több erre utaló momentum is van. Például a vonatkozó rész fordításában ezek szerepelnek: „...A görögök és a bulgárok féltek az ostrom következményeként őket fenyegető veszélytől, ezért titokban küldött követek útján megkérték a bissenusokat, hogy bátran jöjjenek a megsegítésükre, mivel nem a király, nem is a herceg vette ostrom alá a várost, hanem csak Vid ispán támadt rájuk bácsi vitézeivel. Az álnok szavaiktól megtevesztett bissusok sietve segítségükre is jöttek, és éhesen a zsákmányra... hevesen a suproniak csapatára törtek, amelynek Jan ispán volt a vezetője. Ő azonban a suproniakkal vitézül és bátran visszaverte a bissusok támadását, sokukat „kardélre” hányta, a megmaradtakat pedig fogságba hajtotta. A bissenusok Kazar nevű vezére kevesedmagával futásnak eredt...”²⁸ Az erőviszonyok ismeretében a Nándorfehérvárba szorult bizánci erők jobbnak látták, ha a besenyőket arról informálják, hogy nem a király és a hercegek vannak a seregben, hanem Vid ispán. Nagyon valószínű, hogy a Magyar Királyság déli végeinek terepviszonyait és a határ menti ispánságok katonai erejét csak a határvédő besenyők ismerhették, így a király, Géza herceg és Vid ispán valamint a bácsiak megnevezése csak a határvédőknek, azaz a bizánci

---

²⁸ BELLUS, *i.m.* 136. Az egész esemény, a további történések leírásával: SZENTPÉTERY, *i.m.* 370–371.

zsoldban álló besenyőknek mondhatott valamit arról, hogy mekkora sereggel is kell majd szembenézniük.²⁹ (A feljebb vázoltakból következik és erősítheti elképzelésünk, hogy a kun nyomásra beköltözők, már bőségesen zsákmányoltak, így a forrás azon kitétele, hogy „zsákmányra éhesen tettek eleget a bizánciak utasításának” nem rájuk vonatkozhat, – amennyiben nem csak stilisztikai elemről van szó a leírásban ezzel kapcsolatban – ráadásul ők nem ismerhették Vid ispánt és a déli végek védőit.) Tehát a forrás ezen információi – amennyire ezek pontosnak vehetők – csak akkor alkotnak logikai láncolatot, ha a határvédő besenyőkre vonatkozik, hiszen csak nekik bírt információ értékkel a bácsiak megemlézése. Másrészt csak a bizánci zsoldban lévő besenyőkre vonatkozott a határvédelmi kötelezettség. Azaz a betörő besenyők segítségül hívása, bizonytalan kimenetellel járt volna. A bizánci katonai vezetők a határvidéken megszokott eljárásnak megfelelően a bizánci zsoldban lévő besenyőket mozgósították, a segítség garantálása érdekében pedig, a besenyőket informálva, a magyarok erejét szándékosan alábecsülték.

---

²⁹ Györffy György nagy lélegzetvételű munkájában megállapította, hogy a korszakban, a Magyar Királyságban egy vármegeye hadereje 400 főre rúgott. Ennek a haderőnek a vezetője, alapesetben az ispán volt (GYÖRFFY, GY.: *István király és műve*. Budapest 1977, 204.).

1071: Pechenegs, Hungarians, Byzantines

The Hungarian historians used the *Képes Krónika*³⁰ solely when they interpreted the events of 1071. The *Képes Krónika* recorded only the Hungarian party's opinion. According to the Hungarian scholars, the Hungarian–Byzantine relationship was variable at that time and the invasion of the Pechenegs was a Byzantine aggression. Many outstanding scholars of the field stated, that the attacking Pechenegs were Byzantine mercenaries. Another argument of the Hungarian historians was that the frontier guard Pechenegs were in confrontation with the Byzantine government. The above mentioned reconstruction is problematic in many ways, therefore a new approach is needed. The present article points out, that the Hungarian–Byzantine relationship was very good from St. Stephen's time (997–1038) till the 1060s. In order to gain a better understanding of the whole situation, additional sources have to be drawn into the research. The Byzantine government did not want a multi-front war. It is a fact, that the emperor (Rómanos Doigenes IV [1068–1071]) was an experienced soldier and in early 1071 he prepared against the Seljuks at the Eastern part of the empire. Thus his aim was to preserve peaceful relations with the other neighbours of the Byzantine Empire. It is pointed out in this article, that the frontier guard Pechenegs revolted only in 1074, because they did not receive their pay. The Byzantine Empire had a good information system. Therefore the frontier guard Pechenegs always followed the commands before 1074. Meanwhile, according to the PVL (Historical text tradition of the Kievan Rus.) in 1071 the Cumans crossed the Dnieper river and attacked the border forts of the Kievan Rus. Pletneva argues that the main direction of the Cuman attack was the southern Bug river. My reconstruction is the following: the Pechenegs who had been living between the Dnieper and the Lower Danube rivers, escaped when the Cumans attacked them. They crossed the Lower Danube with the help of the frontier guard Pechenegs. For this reason, plundering of the border province was not an option for them. So the fleeing Pechenegs attacked the territory of the Kingdom of Hungary to plunder it. The Hungarian chiefs did not believe the Byzantine government and accused them for the incident. In retaliation, the Hungarians conquered Byzantine territories between the Drava and the Sava rivers and successfully besieged Nándorfehérvár/Belgrade.

---

³⁰ The Hungarian historical text tradition has five variants (in Latin). The earliest text's (from 1358) name is 'able chronicle' – „Képes Krónika”.